

Temat: **Dostępność i uniwersalne projektowanie**

Czas trwania lekcji: 45-60 minut

Materiały: Prezentacja, przykłady dostępności

Cel ogólny lekcji:

- 1. Poszerzenie wiedzy o niepełnosprawności.**
- 2. Co rozumiemy przez dostępność i czym ona jest.**
- 3. Uniwersalne projektowanie – definicja i zasady.**
- 4. Dobre i złe praktyki w dostępności.**
- 5. Ćwiczenia praktyczne.**

Cele szczegółowe:

1. Rozkodowanie niepełnosprawności:

- a) niepełnosprawność ruchu,
- b) niepełnosprawność wzroku,
- c) niepełnosprawność słuchu,
- d) niepełnosprawność intelektualna,
- e) spektrum autyzmu.

2. Nabywanie wiedzy o ogólnie rozumianej dostępności.

3. Projektowanie uniwersalne – dla kogo?
4. Poznanie 8 zasad uniwersalnego projektowania.
5. Przykłady barier architektonicznych.
6. Rozpoznanie dobrych przykładów zastosowania uniwersalnego projektowania.
7. Kształcenie umiejętności rozpoznania bariery architektonicznej.
8. Rozwijanie empatii – zadania, które symulują niepełnosprawność.

Przebieg zajęć:

Powitanie uczniów i zapoznanie z tematem lekcji.

Krótką rozgrzewką – pytanie do uczniów: „**Co rozumiecie przez słowo dostępność?**”.

Nauczyciel powinien moderować rozmowę i kierować odpowiedzi w taki sposób, aby uczniowie doszli do wniosku, że **dostępne powinno być wszystko, co nas otacza**. Należy zwrócić uwagę na to, że dostępność to nie tylko architektura, ale również usługi czy produkty.

- „**A dla kogo jest ta „dostępność?”**”

Nauczyciel musi wyjaśnić dzieciom, że nie tylko osoby z niepełnosprawnościami korzystają z dostępności.

- **Definicja uniwersalnego projektowania** – czy można tę lekcję zrobić dostępną? Jeśli tak, to dla jakich dzieci (z jakimi niepełnosprawnościami)?

- **8 zasad uniwersalnego projektowania** – przy pomocy prezentacji nauczyciel omawia każdą zasadę i podaje przykłady zastosowania w rzeczywistości.

- **Zabawa** – co jest dobre, a co złe, czyli przykłady nacechowane zasadami uniwersalnego projektowania. Nauczyciel pokazuje przykładowe zdjęcia i zadaje dzieciom pytanie „Co jest tu dobrego, a co złego?”, omawia z dziećmi pokazane obrazy.

- **Praktyczna część** – symulowanie niepełnosprawności. Zasłanianie oczu, zatykanie uszu, itd.

Zajęcia:

Na początku lekcji warto powiedzieć kilka słów na temat dostępności i czym ona tak naprawdę jest. Szeroko rozumiana dostępność jest kierowana dla osób z niepełnosprawnościami i przynosi za sobą szereg rozwiązań i udogodnień architektonicznych oraz w usługach czy produktach. Dostępność dotyczy sytuacji, z którymi możemy spotkać się na co dzień. Można śmiało powiedzieć, że jest to cecha otaczającego nas środowiska i przestrzeni, do której wszyscy mają na równych zasadach dostęp bez względu na niepełnosprawność, sprawność czy samopoczucie.

Zanim przejdziemy do uniwersalnego projektowania, warto powiedzieć kilka słów na temat samej niepełnosprawności i aktualnego nazewnictwa. Inwalida, kaleka, niepełnosprawny – są to określenia na nacechowane pejoratywnie i wielu przypadkach stosowanie tych określeń może powodować złość u odbiorcy, ponieważ są one obraźliwe. Aktualnym i neutralnym zwrotem jest „**osoba z niepełnosprawnością**”, ponieważ w tym określeniu oddziela się osobę od niepełnosprawności. Poprzez takie nazewnictwo bardzo ładnie widać, że niepełnosprawność nie jest główną cechą człowieka, tylko jedną z wielu. Warto też wspomnieć, że wielu niepełnosprawności nie widać na pierwszy rzut oka. Bardzo dobrym przykładem są osoby głuche/Głuche, ponieważ do momentu podjęcia próby skomunikowania się, nie jesteśmy w stanie stwierdzić, że jest to osoba z niepełnosprawnością.

Można zadać uczniom pytanie: „**Jakie znacie niepełnosprawności?**”

Definicja osoby z niepełnosprawnościami:

zgodnie z art. 1 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych:

„Do osób niepełnosprawnych zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów (percepcji – przyp. autorzy) co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami”.

Niepełnosprawność ruchu

Ta niepełnosprawność najczęściej jest kojarzona z poruszaniem się na wózku, lecz nie bardziej mylnego. Najprawdopodobniej takie skojarzenie wynika z powszechnie obecnego w naszej przestrzeni piktogramu (rysunek osoby na wózku na niebieskim tle), np. oznaczającego miejsca parkingowe czy dostępne dla osób z niepełnosprawnością toalety. Do tej grupy niepełnosprawności oprócz wspomnianych już osób poruszających się na wózku zaliczamy również osoby poruszające się o kulach czy przy chodziku, osoby niskorosłe itd. Dlatego warto mieć na uwadze, że osoby z niepełnosprawnością ruchu to bardzo duża i różnorodna grupa. Należy też podkreślić, że poruszanie się na wózku czy przy użyciu innych pomocy ortopedycznych jest konsekwencją choroby, a nie samą chorobą. Nie wszystkie niepełnosprawności ruchowe widać na pierwszy rzut oka, lecz mają one ogromny wpływ na codzienne funkcjonowanie.

Niepełnosprawność wzroku

Do grupy osób z tą niepełnosprawnością zaliczamy osoby niewidome i słabowidzące. Kategorie te uzależnione są od możliwości korzystania z funkcji wzrokowych takich jak: ostrość widzenia, pole widzenia, wrażliwość na światło i kontrast widzenia barw oraz percepcja ruchu i kształtu. Osoby ociemniałe natomiast to te osoby, które utraciły wzrok po 5. roku życia i najczęściej posiadają tak zwane wspomnienia wzrokowe, przez co mają zachowaną ogólną wizualizację przestrzeni.

Niepełnosprawność słuchu

Niepełnosprawność słuchu można podzielić na dwie grupy: osoby słabosłyszące oraz osoby głuche/Głuche.

Osoby słabosłyszące to przede wszystkim te, które noszą aparat słuchowy i dla których dostępnością będą wszystkie systemy wspomagania słuchu. Dla takich osób bardzo ważna jest

instalacja pętli indukcyjnej. Jest to urządzenie, które ma na celu dostarczyć głos rozmówcy, prelegenta czy wykładowcy, który mówi do mikrofonu, bezpośrednio do aparatu osoby słabosłyszącej. Jest to ważny element dostępności, ponieważ aparat słuchowy jest tak skonstruowany, że wszystkie dźwięki dochodzące do aparatu słuchowego są podbite do indywidualnego ubytku słuchu. A to powoduje, że w przypadku, kiedy osoba z aparatem znajduje się na większej przestrzeni lub gdzieś, gdzie jest dużo mowy ludzkiej, sam aparat może okazać się bezsilny.

Niepełnosprawność intelektualna

Grupa osób z tą niepełnosprawnością charakteryzuje się obniżonymi możliwościami intelektualnymi, niskim ilorazem inteligencji oraz ograniczonymi możliwościami przystosowania społecznego. Nie należy mylić niepełnosprawności intelektualnej z chorobą, ponieważ jest to trwały stan zmniejszenia możliwości rozwojowych.

Spektrum autyzmu

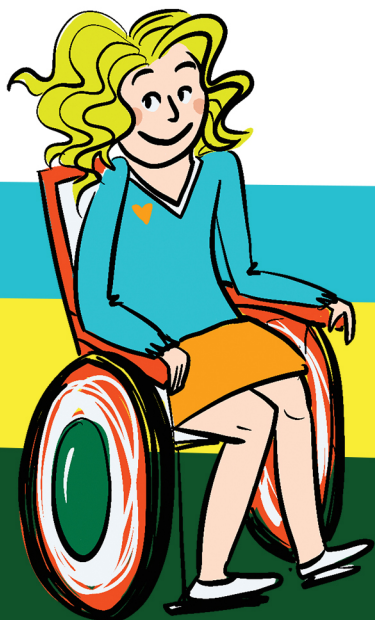
Ten rodzaj niepełnosprawności jest również określany jako spektrum zaburzeń rozwojowych i określa wszelkie zaburzenia polegające na posiadaniu odmiennych mechanizmów lub innych przyczyn, które powodują trudności rozwojowe. Osoby, które znajdują się w spektrum autyzmu, mają problemy z komunikacją, interakcjami społecznymi, a także ograniczoną liczbę zainteresowań.

Zasady projektowania uniwersalnego

Dostępność tworzymy, wprowadzając 8 zasad projektowania uniwersalnego. Twórcą definicji projektowania uniwersalnego oraz siedmiu pierwszych zasad jest Ron Mace. Ostatnią – ósmą zasadę zdefiniował Konrad Kaletsch, klamrując pozostałe 7.

Definicja projektowania uniwersalnego napisana przez Ron Mace:

„projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania”.

Siedem zasad głównych projektowania uniwersalnego:

1. Użyteczność dla osób o różnej sprawności

Należy zapewnić równy dostęp do każdego z elementów (przestrzeni, budynków, produktów i usług). Konieczne jest projektowanie takich przestrzeni, w których nie będzie konieczności stosowania dodatkowych udogodnień lub rozwiązań zastępczych dla określonych grup. Ta zasada pozwala uniknąć segregacji lub stygmatyzacji użytkowników. Przykładem zastosowania tej zasady jest m.in. stosowanie wejść z poziomu terenu lub drzwi automatycznych.

2. Elastyczność w użytkowaniu

Należy brać pod uwagę szeroki zakres indywidualnych możliwości i preferencji. Konieczne jest wprowadzanie wyboru pomiędzy różnymi metodami użytkowania. Ta zasada ma na celu ułatwić dokładność i precyzję oraz zapewnia możliwość dostosowania tempa do użytkownika. Przykładem realizacji tej zasady są np. nożyczki przystosowane do obsługi przez osoby lewo- i praworęczne.

3. Proste i intuicyjne użytkowanie

Zasada ta wymaga stosowania rozwiązań, które są łatwe do zrozumienia, a istota działania jest rozumiana intuicyjnie, niezależnie od doświadczenia, wiedzy, umiejętności (w tym umiejętności językowych) czy aktualnego poziomu koncentracji. Celem tej zasady jest eliminowanie zbędnej złożoności, porządkowanie informacji zgodnie z ich wagą. Przykładem tej zasady jest umieszczanie prostych piktogramów zamiast opisów poszczególnych pomieszczeń (takich jak szatnia, toaleta itp.).

4. Czytelna informacja

Informacja powinna być prosta, zwięzła i łatwa do zrozumienia dla każdego. Zalecane jest korzystanie z kilku różnych form przekazu (graficznego, dźwiękowego, dotykowego). Celem tej zasady jest zapewnienie odpowiedniego kontrastu pomiędzy istotnymi informacjami a otoczeniem oraz zapewnienie maksymalnej czytelności tych informacji. Przykładem zastosowania tej zasady są informacje wizualne i głosowe na peronach, napisy do wszystkich audycji telewizyjnych, duże i wyraźne oznaczenia w przestrzeni.

5. Tolerancja na błędy

Realizacja tej zasady ma sprawić, że wszystko, co projektujemy, będzie bezpieczne i przyjazne dla każdego użytkownika. Należy dążyć do zminimalizowania możliwości wystąpienia ryzyka, wynikającego z nieprawidłowego użycia przedmiotu, popełnienia błędu lub niezamierzonego użycia. Przykładem stosowania tej zasady jest występowanie różnego rodzaju zabezpieczeń w elementach potencjalnie niebezpiecznych, np. przycisków alarmowych w windzie.

6. Wygodne użytkowanie bez wysiłku

Korzystanie z elementów wyposażenia budynku, przedmiotów i usług nie powinno wymagać nadmiernego wysiłku fizycznego – powinno być łatwe, skuteczne i wygodne. Przykładem zastosowania tej zasady jest stosowanie elementów wspomagających otwieranie skrzydeł drzwi oraz drzwi automatycznych.

7. Wielkość i przestrzeń odpowiednie dla dostępu i użytkowania

Dostosowanie wymiarów przestrzeni czy elementów budynków do potrzeb wszystkich – szczególnie istotna jest łatwość dostępu i możliwość dotarcia do zamierzonego celu, niezależnie od rozmiaru ciała, postawy i sposobu poruszania się. Przykładem realizacji tej zasady jest stosowanie szerszych bramek kontroli dostępu (takich, w których zmieści się wózek lub osoba o większej masie ciała).

Percepcja równości – Konrad Kaletsch (nowa zasada wprowadzona w 2009 roku)

„Projekt winien minimalizować możliwość postrzegania indywidualnego jako dyskryminujący”
Zasada ta odnosi się do odbioru poszczególnych rozwiązań jako takich, które mogą wpływać na postrzeganie siebie w kategoriach inności, poprzez uwypuklenie różnic wynikających z niepełnosprawności, jako cechy niewspółmiernie nas wyróżniającej. Przykładem złamania tej zasady może być sytuacja, gdy wejście do obiektu dostosowane dla osób z niepełnosprawnością jest innym niż wejście główne, z którego korzystają pozostali użytkownicy. Taki sposób projektowania nacechowany jest stygmatyzacją i odbierany jest przez osoby z ograniczeniami funkcjonalności jako dyskryminujący. Projektowanie dostępności przestrzeni publicznej powinno prowadzić do podniesienia funkcjonalności przestrzeni nie tylko na poziomie potrzeb fizycznych, ale również potrzeb psychologicznych i emocjonalnych.

Dobre i złe przykłady uniwersalnego projektowania

To jest bardzo zły przykład windy, do której trzeba dostać się po schodach. Co więcej, jest cała przeszklona co powoduje, że osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą jej nie zauważyć, a polerowana blacha powoduje efekt lśnienia (odbijające się światło), który nie pomaga w odnalezieniu drzwi.

Dobrze zrobiona winda powinna mieć lustro do samej podłogi naprzeciw wyjścia, aby było widać, co się ma za plecami, jeśli nie ma możliwości obrócenia się w środku. Panel znajduje się na dwóch różnych wysokościach. Winda powinna wydawać komunikaty głosowe zarówno w środku, jak również na zewnątrz. Miałoby być również krzeselko, na którym można sobie usiąść.

W wielu przypadkach trzeba również dbać o dostęp do windy czy podnośników.

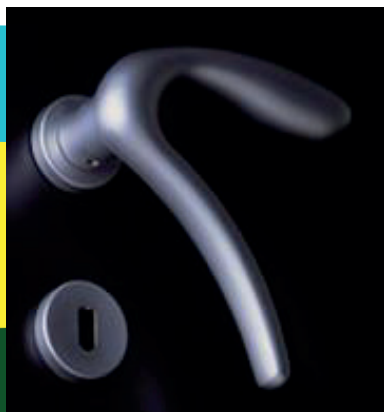
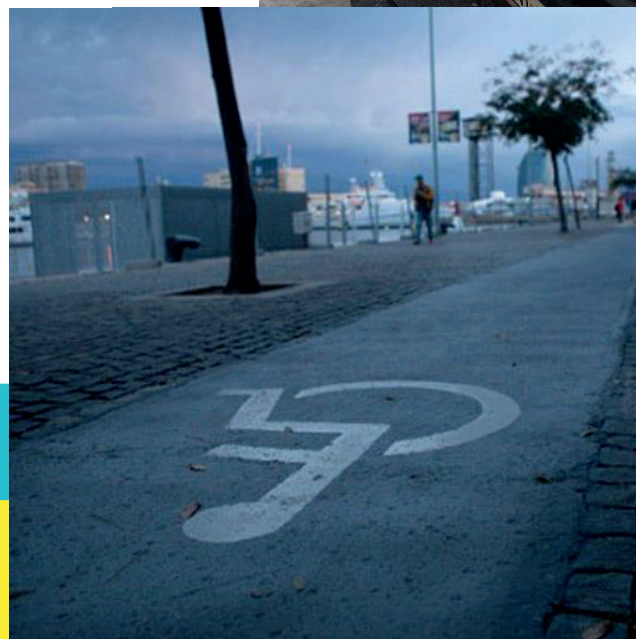
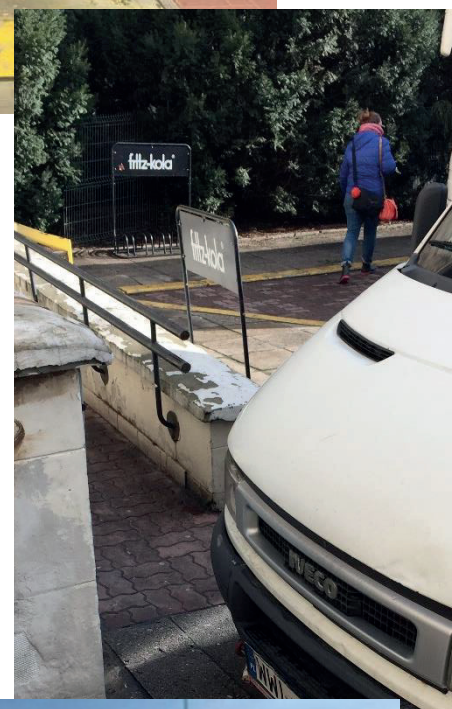

Bankomaty są urządzeniami trudnymi w użytkowaniu. Do tego na tym zdjęciu widzimy, że osoba poruszająca się na wózku, nie jest w stanie z niego skorzystać. Bardzo często bankomaty są ustawiane na zbyt dużych wysokościach, a kąt nachylenia ekranu dotykowego powoduje, że nic na nim nie widać. Osoby na wózkach czy niskorosłe nie mają możliwości skorzystać z takiego bankomatu. Warto jeszcze wspomnieć, że nie wszystkie bankomaty są udźwiękowione, a jest to funkcja, z której korzystają osoby z niepełnosprawnością wzroku.

Niestety bardzo częstym zjawiskiem jest zastawianie trasy prowadzącej do pochylni lub zastawianie chodnika tak, że nie ma możliwości przedostać się, poruszając się na wózku lub z wózkiem dziecięcym.

To, co widać na zdjęciu, to jest tak zwana „szpilkostrada”. To bardzo dobre rozwiązanie mające na celu wypłaszczenie i wyrównanie nawierzchni w taki sposób, aby osoby poruszające się na wózku czy z wózkiem dziecięcym mogły to robić w bezpieczny i komfortowy sposób.

Jest to specjalnie zaprojektowana klamka, która pozwala na użycie przez osoby z porażeniem czterokończynowym. Nie trzeba mieć precyzyjnego i silnego chwytu, aby otworzyć drzwi.

Nawet zakrętka od butelki może zostać zaprojektowana uniwersalnie. Tak zaprojektowany korek od butelki może swobodnie odkręcić osoba z porażeniem czterokończynowym czy po prostu osoba o słabszym chwycie.

To jest pochylnia, która jest zgodna z prawem!... ale czy jest użyteczna?!

Pochylnia na tym zdjęciu jest za długa – osoby z niepełnosprawnością czy rodzice z wózkiem dziecięcym mają bardzo długą drogę do przebycia, żeby dostać się na górę. Nie każda osoba z niepełnosprawnością poruszająca się na wózku da radę tam podejść.

Dostępne plaże!

Jest to rozwiązanie, które przydaje się bardzo szerokiej grupie osób. Po takim utwardzeniu mogą poruszać się osoby z niepełnosprawnościami, ale również w wygodny sposób wiele innych osób, np. rodzice z wózkiem dziecięcym, osoby poruszające się przy chodziku czy o lasce.

Zestaw ćwiczeń

W tej części znajdziesz zestaw kilku prostych ćwiczeń do wykonania. Wymagają przygotowania następujących rzeczy:

- coś do zasłonięcia oczu: może to być profesjonalna opaska na oczy, ale wystarczy też zwykła chusta czy szalik,
- jakieś słuchawki wyciszające lub stopery do uszu, mogą to też być zwykłe słuchawki, lecz bez włączonego dźwięku,
- krzesło lub taboret do próby przesiadania się,
- chusta lub szal do unieruchomienia ręki,
- rękawica kuchenna/zimowa/boksyrska.

Wszystkie symulacje niepełnosprawności należy traktować jako namiastkę codziennego życia osób z niepełnosprawnościami. Zadania mają na celu zmianę perspektywy osób w nich uczestniczących.

Ćwiczenie 1

Potrzebne rekwizyty: opaska na oczy lub chusta/szalik

Miejsce akcji: dowolne

- Zasłoń sobie oczy. Weź piórnik i wyciągnij z niego długopis i ołówek.
- Z zamkniętymi lub zasłoniętymi oczami na karteczce napisz swoje imię i nazwisko.
- Nalej do szklanki wodę. Może być z butelki lub z kranu. Ważne, aby szklanka była pełna do połowy.
- Weź miotłę
- Wyobraź sobie swoją codzienną drogę do szkoły. Opisz, jak z dotrzeć do tego miejsca z najbliższego przystanku autobusowego, tramwajowego lub najbliższego parkingu.

Ćwiczenie 2

Potrzebne rekwizyty: słuchawki i smartfon lub komputer

Miejsce akcji: dowolne, wyciszone pomieszczenie

1. Zakryj uszy. Nie podsłuchuj!
2. Wyłącz dźwięk w smartfonie lub komputerze, odtwórz swój ulubiony film (bez napisów) i odczytaj mowę z ust aktorek/aktorów, próbując zrozumieć sens ich wypowiedzi. To zadanie można zrobić w klasie przy użyciu projektora i odtworzeniu krótkiego filmu.

Będzie potrzebna druga osoba lub kilka osób.

1. Przedstaw za pomocą wyłącznie gestów osobie/osobom towarzyszącym hasło „To był najlepszy dzień w moim życiu!”. Możesz też wymyślić własne hasło.

2. Kiedy ktoś odgadnie hasło – zamieńcie się rolami. Każdy wymyśla swoje i pokazuje dalej.

Do wykonania w domu:

Usiądź przed telewizorem

1. Nadal nie ściągaj słuchawek z uszu, obejrzyj wyciszony program informacyjny.

2. Staraj się nie patrzeć na pasek informacyjny, który jest umieszczony w dolnej części ekranu telewizora i dowiedz się, co się dzieje w Polsce i na świecie.

Ćwiczenie 3

Potrzebne rekwizyty: gumki recepturki albo patyczki do lodów/wykałaczki/kredki

Miejsce akcji: klasa

- Schowaj jedną rękę za plecami. Nie ruszaj nią!
- Używając tylko jednej dłoni, wyciągnij z plecaka zeszyt i otwórz na pustej stronie.
- Następnie wyciągnij z piórnika długopis i napisz temat dzisiejszego spotkania.
- Jeśli będzie to bardzo trudne, możesz sobie pomagać ramieniem/łokciem/ewentualnie drugim ramieniem. Ale nie dłoń!

• Możesz już uwolnić drugą dłoń. Na zgięte palce obu rąk załóż gumki recepturki i postaraj się wykonać dowolną pracę domową (nalej wody do szklanki, umyj gąbkę i przetrzyj tablicę).

Zamiast gumek recepturek możesz użyć patyczków do lodów, wykałaczek lub kredek do usztywnienia sobie palców rąk.

Nie musisz zmieniać miejsca akcji, ale teraz będą Ci potrzebne grube rękawice (mogą być kuchenne albo narciarskie). Jeśli nie masz rękawic, weź dwa grube ręczniki.

- Załóż rękawice lub owiń dłonie ręcznikami (mogą pomóc w tym gumki recepturki).
- Weź dowolny zapakowany produkt (śniadanie do szkoły, puszkę lub butelkę napoju). Nie zdejmując rękawic/ręcznika, otwórz opakowanie.
- Teraz przyda ci się papier i długopis. Nie zdejmuj rękawic/ręczników i napisz coś miłego do koleżanki lub kolegi. Im dłuższa wiadomość, tym lepiej!

Ćwiczenie 4

Potrzebne rekwizyty: tym razem przyda Ci się też krzesło

- Usiądź na krześle. Nie zdejmuj rękawic/ręczników z poprzednich ćwiczeń.
- Postaw krzesło w niedalekiej odległości od szafy i spróbuj z pozycji siedzącej zrobić w niej porządek.

